

TEXT I

1. „Na sklonku středověku, především za renesance, se probouzí nový způsob prožitku vlastního já. Člověk
2. se stává sám sobě důležitým; lidské já, především pak neobyčejné, geniální já, se stává měřítkem
3. hodnoty života.“ R. Guardini

4. „Moderní myšlení především podkopalo středověký systém do základů: přineslo nový způsob chápání
5. přírody, příroda se nyní pouze konstatuje a konstruuje, nehodnotí; všechny morálně-estetické zřetele
6. ustupují stranou, jediné, co rozhoduje, je jistota, úplnost, přesnost poznatku; matematika ... se stává
7. písmem, kterým je psána kniha Přírody.“ J. Patočka

8. Pojmem, který v sobě koncentruje řád změn, ke kterým došlo v Evropě na konci 16. a 17. století, je pojem
9. *galileovsko-karteziánské racionality*. Tuto událost se pokusíme nejprve naznačit na příkladu prvního
10. moderního zákona přírodovědy, Galileem zformulovaném zákonu volného pádu. Galileův zákon
11. volného pádu - všechna tělesa pohybující se volným pádem padají stejnou rychlostí (rozdíl v rychlosti pádu
12. nevzniká z váhy, ale z odporu prostředí) - abstrahuje od váhy a tvaru padajícího tělesa a předpokládá pád tělesa
13. ve vzduchoprázdném prostoru. Měření dráhy pádu a času k tomu potřebného, prováděná Galileem na věži v
14. Pise, vyvrátila samozřejmost Aristotelova soudu (váže pád tělesa na tvar, váhu, těžší těleso má padat rychleji).
15. Galileo nejen vyvrací dílčí Aristotelovo tvrzení, které procházelo úspěšně přes staletí, ale *na místo Aristotelovy*
16. *autority dosazuje autoritu experimentu a metody, autoritu požadavku logické závaznosti a nevyvrátitelnosti*.
17. Aby bylo možno formulovat rovnici zachycující zákonitost volného pádu těles, bylo nutné *abstrahovat od určité*
18. *reality, redukovat realitu na konstruovaný vztah několika veličin zachycených do vzorce*. Galileem stanovená
19. zemská přitažlivost je později Newtonem univerzalizovaná - gravitační zákon je odkryt jako zákon univerza.
20. Musíme si dát pozor - z hlediska dalších kapitol – „když mluvíme například o gravitačním ‚zákonu‘, zní to sice,
21. jako by tento ‚zákon‘ byl něčím mimo padající tělesa, čím se tato tělesa řídí“ - a moderní člověk má sklon tomu
22. takto rozumět – „ve skutečnosti je však tento ‚zákon‘ jen naší formulí, jíž shrnujeme a vysvětlujeme přírodní
23. procesy, které poznáváme, a kdybychom tuto formulí neměli, tělesa by ovšem padala bez ní“ (Z. Škorpíková).
24. Převratné výsledky přírodních věd jsou spojeny s abstrakcí, redukcí reality, formalizací, kvantifikací poznatků.
25. Jednoduchost vědy, její věcnost, postup od ověřeného k ověřenému je znakem novodobé vědy, její hygieny před
26. nesplnitelnými požadavky scholastiky. Odtud i odpověď na horlivou výzvu Campanelly¹ adresovanou Galileovi
27. (Campanella chtěl diskutovat o „aktuálním dobovém tématu“, tj. o budoucích kosmických kataklyzmatech):
28. „Dávám přednost tomu, najdu-li jednu pravdu, třeba i v bezvýznamných věcech, před dlouhými spory o
29. největších otázkách, při nichž se nedospěje k žádné pravdě.“ Ovládat jisté souvislosti formou poznání zákona
30. je mu víc než pochybné, kontemplativní pochopení celku. *Descartes, Galileo, Bacon, Locke*² usilují o poznání,
31. které bude odpovídat kritériu jistoty. *Věda má být* - na rozdíl od scholastiky - *producent jistých, ověřených a*
32. *kdykoliv k ověření přístupných poznatků*. „Filosof karteziánského typu si nemůže nic počít s pravdami
33. zjevení... Platí pro něho pouze to, co člověk může poznat - a to poznat spolehlivě po způsobu vědy“ (E. Fink).
34. *Věda v podobě výzkumu se stala formou sebezakotvení člověka ve světě*, „jednou z drah, po kterých se novověk
35. řítí do naplnění své podstaty“ (K. Michňák). *Descartovo metodické pochybování* - nejvyšší princip Descartovy
36. filosofie - a známé Cogito ergo sum, je nejradiálnějším. Směřuje *k dosažení sebejistoty subjektu*, který má jistotu
37. v sobě (koncepte uzavřeného vědomí) a ke všemu ostatnímu zprostředkovaný vztah. *Metodická destrukce světa*
38. *má za cíl jeho matematickou rekonstrukci*, je tedy cestou k *nenaivní rekonstrukci světa*. *Příroda* je při tomto

¹ Thommaso Campanella (1568–1639), italský filosof, teolog, astrolog a básník

² René Descartes (1596–1650), francouzský filosof, matematik a fyzik – příd.jm. *karteziánský* je utvořeno z lat. transkripce jeho jména (Cartesius); Francis Bacon (1561–1626) anglický filosof, vědec, historik; John Locke (1632–1704), anglický filosof.

39. úsilí o jisté poznání odkrývána jako *mechanický systém použitelný*
 40. *ve prospěch člověka*, stala se *kalkulovatelným jsoucnem*. Bůh je
 41. nyní převeden do role „Architekta vesmíru a dokonalého
 42. Mechanika, jenž zkonstruoval kosmický mechanismus, který nechal
 43. běžet podle jeho vlastních zákonů“ (Ch. Dawson, tamtéž, str.35).
 44. Descartes a Galileo, galileovsko-karteziánská racionalita - to jsou
 45. šifry pro nové duchovní a kulturní klima Evropy. *Věda v podobě*
 46. *výzkumu se podřizuje ideji jasného a zřetelného, ověřitelného*
 47. *poznání, vzniká nový typ vědce - intelektuála, na scénu doposud*
 48. *obsazenou theology nastupuje laik, žurnalista - popularizátor vědy*
 49. a tvůrce „veřejného mínění“. Nová vědecká literatura je
 50. neautoritativní, ale střetnutí a spory nabývají na Krutosti –
 51. „rodinné spory“ mezi dominikány a jezuity ztratily na významu, ale
 52. rozvíjející se individualita novodobého člověka se hlásí o slovo s
 53. překvapující surovostí (zničující ironie Voltaira); „duševní
 54. kanibalismus“ moderního intelektuála je na pořadu dne.

(Oldřich Ševčík: Renesance, reformace a protireformace. Sedmnácté století – předěl ve vývoji Evropy. In *Architektura, historie, umění*. Grada, 2002)

TEXT II

Michelangelo Buonarroti (1475 – 1564)

Vole už z toho lopocením mám
 tak jako kocour někde v Lombardii,
 či kdekoli, kde špatnou vodu pijí,
 jak pořád břicho k hlavě vypínám.

Vousiska k nebi, vyvrácený týl
 na samém hrbu, prsa ptačí stvůry;
 a jak ten štětec pořád stříká shůry,
 už mi tvář celou štědře vydláždil.

Kyčle mám vražené až do panděra
 a zadek hřbetu rovnováhu dělá,
 když slepě šmátrám nohou sem a tam.

Vepředu se mi kůže hezky dluží
 a vzadu zase zkracuje a ouží:
 jak syrský luk se celý napínám.

A tak i mozek sám
 rodí jen zmetky, na víc nemá síly:
 těžko se z křivé hlavně rovně střílí!

A proto braň, můj milý,
 mé němé dílo a mou pověst s ním:
 já nejsem malíř a sem nepatřím!

(přel. Jan Vladislav)

TEXT III

William Shakespeare (1564 – 1616)

Když uvážím, že všechno, co je živé,
 rozkvete krátce, pak hned povadne,
 jeviště Svět, že zná jen stíny lživé,
 co shora řídí hvězdy proradné,
 když zřím, jak lidé rostou jako tráva
 pod lhostejnou a věčnou oblohou,
 jak jejich pyšné mládí opadává,
 ač samy sebe poznat nemohou,
 když vidím tuhle pomíjivost bytí,
 na tebe myslím, na tvou mladou krásu,
 co brzo zanikne – a není zbytí –
 v propasti černé ničivého Času.

Já tuhle válku s Časem vyhrát chci:
 můj verš je roub, co mládí navrácí.

(přel. Martin Hilský)